

סימן ריא: דיני קדימה בברכת הפירות

סעיף א | היו לפניו מיני פירות הרבה, אם ברכותיהם שוות ויש ביניהם ממין שבעה, מקדים מין ז' אעפ"י שאינו חביב כמו המין האחר; ואם אין ביניהם ממין שבעה, מקדים החביב; ואם אין ברכותיהם שוות, אפילו יש בהן ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים ואפילו אינו חביב; ויש אומרים שגם בזה צריך להקדים החביב; ונקרא חביב המין שרגיל להיות חביב עליו, אפילו אם עתה חפץ במין השני.

סעיף ב | ולהרמב"ם אם היה מין אחד חביב לו יותר, בין שברכותיהם שוות בין שאינם שוות בין שיש בהם ממין ז' בין שאין בהם ממין ז', מקדים החביב לו אז באותה שעה; ואם אינו רוצה בזה יותר מבזה, אם יש ביניהם משבעת המינים, עליו מברך תחלה.

סעיף ג | הביאו לפניו דבר שברכתו בורא פרי העץ ודבר שברכתו שהכל, בורא פרי העץ קודמת שהיא חשובה שאינה פוטרת אלא דבר אחד; וכן בורא פרי האדמה ושהכל, בורא פרי האדמה קודמת; ואם הביאו לפניו בורא פרי העץ ובורא פרי האדמה, איזה מהם שירצה יקדים; ויש אומרים שבורא פרי העץ קודם.

סעיף ד | כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה (דברים ח, ח) קודם לברכה, וארץ בתרא הפסיק הענין, וכל הסמוך לו חשוב מהמאוחר ממנו לארץ קמא; הילכך תמרים קודמים לענבים, שזה שני לארץ בתרא וזה ג' לארץ קמא.

הגה: ודוקא שאוכל ענבים כמות שהן, אבל אם עשה מהן יין שקובע ברכה לעצמו בורא פרי הגפן חשובה והיא קודמת לברך עליו תחלה; אבל מעשה קדירה מחמשת מיני דגן, היא חשובה יותר מברכת היין. כל הנאמר סמוך לארץ קמא, קודם למה שנאמר סמוך לארץ בתרא, לאחר ששוה לו בסמיכה לארץ (טור).

סעיף ה | והא דחטה ושעורה קודמים, דוקא כשעשה מהם תבשיל או פת; אבל כוסס חטה שברכתו בורא פרי האדמה אינה קודמת לברכת בורא פרי העץ.

הגה: ברכת המוציא קודמת לברכת בורא מיני מזונות, וכל שכן לשאר ברכות (אגור) ואע"פ שהדבר השני חביב עליו (וכן יש לדקדק מדברי הגה"מ פ"ט ומסמ"ק שהביא הטור וכל בו ב"י בשם רמב"ם), וכל הא דאמרינן דאחד קודם לחבירו, היינו שרוצה לאכול משניהם לכן יש להקדים החביב או החשוב; אבל אם אינו רוצה לאכול משניהם, אינו מברך רק על זה שרוצה לאכול אעפ"י שגם השני מונח לפניו (תרומת הדשן סי' ל"ג); וכל זה דצריך להקדים, היינו דוקא לכתחלה, אבל אם עבר ובירך על השני, אם הברכות שוות יוצא ואין צריך לחזור ולברך על זה שהיה לו להקדים, ובלבד שיהא דעתו ג"כ עליו בברכתו (ב"י סי' ר"ו ובזה הסימן בשם רשב"א).

סעיף ו | היה לפניו תבשיל מקמח כוסמין ושבולת שועל ושיפון וגפן ותאנה ורימון, כיון דמברך על התבשיל במכל מקום ברכתו קודמת; אף על גב דהנך ממין ז' ואיהו לאו ממין שבעה, מכל מקום כיון דחשיבי דעבדי מינייהו פת ומברך עלייהו המוציא ובה"מ, קודמת אף על גב דלא עבדינהו פת

משנה ברורה:

סעיף א

הנה מפני שהסימן הזה רבו פרטיו ע"כ אכתוב לו הקדמה קצרה. והוא. תנן [ברכות מ"א] היו לפניו הרבה מינין ר' יהודה אומר אם יש ביניהן מין שבעה עליו הוא מברך וחכמים אומרים מברך על איזה מהן שירצה ואיתא בגמרא אמר עולא מחלוקת כשברכותיהן שוות [כגון זית ותפוח] דר' יהודה סבר מין שבעה עדיף וחכמים אומרים חביב עדיף אבל כשאין ברכותיהן שוות כגון צנון וזית ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז

והנה יש דעות בפוסקים דרוב מהן פסקו כר"י דמין שבעה עדיף [וזהו מה שכתוב בס"א] ויש שפסקו כחכמים [וזהו דעת הרמב"ם המובא בס"ב] וגם באין ברכותיהן שוות יש דעות בפוסקים יש אומרים דכונת עולא מה שאמר ד"ה מברך ע"ז וחוזר ומברך ע"ז היינו דכיון שאין ברכותיהן שוות ואין אחד פוטר חבירו לא שייכי זה לזה כלל ויוכל לברך תחלה על צנון בפה"א אף שהזית הוא מין שבעה וגם חביב עליו וי"א דכונת עולא דלד"ה יכול לברך על איזה שירצה תחלה ומסתמא יברך ממילא על החביב אצלו ואלו שתי הדעות נזכרים ג"כ בסעיף א'.

גם מבואר שם בס"א ובי' מה נקרא חביב אם הרגיל להיות תמיד חביב אצלו או מה שהוא אצלו עתה חביב ומתאוה לו. כל הקודם בפסוק ארץ חטה ושעורה וגו' המדבר שם משבחה של ארץ ישראל הוא מוקדם לברכה אפילו השני חביב עליו יותר ומ"מ זית הוא קודם לגפן משום דחזינן שחלק הכתוב וכתב ארץ פעם שני [ארץ זית שמן ודבש] ונמצא דזית הוא ראשון סמוך לארץ בתרא וגפן הוא רק שלישי לארץ קמא. בפה"ע ובפה"א קודמין לשהכל ויתר הפרטים יבואר הכל בפנים:

(א) **היו לפניו וכו'**: ודוקא שגם דעתו היה לאכול מכולם הא אם אין כולם לפניו או שאין דעתו לאכול מכולם אין שייך בזה דין קדימה:

(ב) **ברכותיהם שוות ויש ביניהם וכו'**: כגון ענבים ותפוחים:

(ג) **ממין שבעה**: ר"ל שנשתבחה ארץ ישראל בהן דכתיב ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון ארץ זית שמן ודבש [זית שמן הוא ד"א זית שעושה שמן. ודבש היינו תמרים שעושים מהן דבש]:

(ד) **מקדים מין שבעה**: ואפילו הוא חצי פרי והשאר הם שלמים. ואם שניהם ממין אחד משבעת המינים או ששניהם אינם מין שבעה מקדים השלם ואפילו אם החצי חביב יותר שלם עדיף:

(ה) **אע"פ וכו'**: דמעלת מין שבעה עדיף:

(ו) **מקדים החביב**: היינו שרגיל להיות תמיד חביב עליו וכדלקמיה:

(ז) **ואם אין וכו'**: דכיון דאין אחד פוטר חבירו בברכתו אין שייך כאן שום מעלה בהקדמתו ואיזה שירצה יברך עליו ואוכל קודם [הרא"ש]:

(ח) **כגון צנון וזית**: דוקא בזה דברכת הצנון בפה"א אבל אם היה דבר שברכתו שהכל בודאי מברך על הזית תחלה וכדלקמיה בס"ג:

(ט) **וי"א וכו'**: ס"ל דגם בזה שייך מעלת הקדימה לברך על מין אחד תחלה אלא דס"ל דלא מקדמינן בזה מין שבעה אלא החביב לו יותר יקדימונו לברך עליו ולאכול תחלה אכן אם שני המינים חביבים אצלו בשוה אז מברך על מין שבעה תחלה ועיין מש"כ במ"ב סקכ"ז בשם הגר"א ועיין בה"ל מש"כ בשם האחרונים דעיקר כ"א הזה שהוא דעת רוב הפוסקים [וגם דאפילו לדעה הראשונה שס"ל דמברך על איזה שירצה מ"מ הלא הברירה היא בידו]:

(י) המין שרגיל וכו': ומשמע מדברי הפוסקים דיתנהג כך יברך על המין שרגיל להיות תמיד חביב עליו ויטעום קצת ממנו ואח"כ יאכל המין שחפץ עכשיו לאכלו ואחר גמר אכילתו יחזור לאכול המין הראשון:

(יא) אפילו אם עתה וכו': ומ"מ המברך על מה שחביב עתה בעיניו ג"כ יש לו על מי לסמוך דיש פוסקים שסוברים דחביב נקרא מה שהוא חביב עליו עכשיו [ט"ז]:

סעיף ב

(יב) מקדים החביב: פליג על דעה ראשונה וס"ל דחביב עדיף לעולם ואף דברכותן שוות ויש בהם מין שבעה חביב קודם לברך עליו:

(יג) באותה שעה: גם בזה פליג על דעה ראשונה וס"ל דאינו נקרא חביב מה שחביב עליו תמיד אלא מה שחביב עליו באותה שעה. ומשמע מסתימת המחבר דהעיקר כדעה הראשונה שהיא דעת רוב הפוסקים:

סעיף ג

(יד) בפה"ע קודמת: ואפילו מין השני חביב עליו [מ"א וש"א]:

(טו) שהיא חשובה וכו': פ"י דברכת בפה"ע מבוררת טפי על איזה מברך וחשובה היא מברכת שהכל שאינה רק ברכה כוללת לכל המינים:

(טז) וכן בפה"א: חשובה נמי משהכל דמברר בהברכה רק מיני פה"א משא"כ שהכל דכוללת הכל. וע"כ כשמביאים לפניו י"ש עם מרקחת יברך על המרקחת תחלה אף שהי"ש חביב עליו יותר [אחרונים]:

(יז) איזה מהם וכו': ואין תלוי כלל בחביב לדעה הראשונה שבס"א דהא אין ברכותיהן שוות ולי"א שם מיירי הכא ששניהם חביבים עליו בשוה:

(יח) וי"א שבפה"ע קודם: והסכימו האחרונים דנכון לנהוג כ"א הזה אם שניהם שוים בחביבות אכן אם פה"א חביב עליו יותר מברך על החביב כנ"ל בס"א וכן אם פה"א הוא מין שבעה כגון קליות של חטים ותפוח או אחד משבעת המינים יש לו לברך תחלה על החטה שהוא מין שבעה וקודמת בפסוק:

סעיף ד

(יט) כל הקודם וכו': דמקרא זה חושב המינים שנשתבחה בהן א"י וכל המוקדם בפסוק הוא יותר חשוב מהמאוחר לפיכך הוא קודם לברכה וחטה ושעורה דקרא דקודמין לשארי המינים הוא דוקא שעשה מהן תבשיל להרבה פוסקים וכדלקמיה בס"ה:

(כ) קודם לברכה: אף כשהמין השני הוא חביב יותר. וכתבו האחרונים דחשיבות מין שבעה להקדים ראשון לשני הוא רק כשנגמר הפרי אבל אם לא נגמר כגון זית קודם שגדל הנץ אף שהוא ראשון לארץ בתרא חשוב יותר המאוחר ממנו דמה שנשתבחה בהן א"י הוא רק בגמר פרי וכן כל כה"ג:

(כא) וארץ בתרא: דכן הוא סדר המקרא ארץ חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון ארץ זית שמן ודבש ומארץ שבאמצע הוי התחלת סדר וכל הסמיד לו חשוב יותר מהמאוחר שבארץ קמא:

(כב) תמרים קודמין: דדבש שבקרא הוא תמרים שיוצא מהן דבש [ב"י]:

(כג) תחלה: היינו אפילו לזיתים שהיא ראשונה לארץ בתרא:

(כד) היא חשובה: שגם ברכת בורא מיני מזונות היא ברכה מבוררת כמו ברכת היין והרי היא קודמת ליין בקרא. ונקט הרמ"א מחמת מיני דגן להשמיענו דאף כוסמין ושכולת שועל ושיפון מזון הנעשה מהן ג"כ קודמין ליין דהם ג"כ בכלל חטים ושעורים:

(כה) לאחר ששוה וכו': מלשון זה משמע דחטים ושעורים דקודמין הוא רק מהשוה להן בסמיכה לארץ כמו חטים לזיתים ושעורים לדבש [שהוא תמרים] אבל שעורים [היינו מזון הנעשה מהן כמו שמפרש בסעיף ה'] לזיתים לא אבל הלבוש כתב דברכת במ"מ היא קודמת לכל וכן הסכימו הרבה אחרונים:

סעיף ה

(כו) תבשיל או פת: והם קודמים לשארי מינים אף אם הם חביבים אצלו יותר:

(כז) אינה קודמת וכו': אלא בפה"ע תקדים ומשמע במ"א דדוקא אם הפה"ע חביב יותר אצלו אז הוא קודם אף שהוא מאוחר בקרא אבל אם שניהם חביבים בשה חטה קודמת אכן בביאור הגר"א משמע דלפי מה שמבואר לעיל בס"א דהיכא שאין ברכותיהן שוות לא אזלינן כלל בתר מין שבעה ה"ה הכא לא אזלינן כלל בתר מוקדם ועל איזה שירצה יברך תחלה. ומ"מ אם החטה חביבה יותר אצלו מסתברא דיברך עליה תחלה דגם שם הלכה כה"א דחביב קודם כמש"כ שם:

(כח) קודמת לברכת במ"מ: פ"י כגון שיש שלחן ערוך לפניו לאכול פת וגם רוצה לאכול לחמניות דברכתן במ"מ ואפילו כשאוכלן בתוך הסעודה [כגון שבלילתן רכה ואוכלן לתענוג ולא לשובע וכדלעיל בסימן קס"ח ס"ח] מצוה שיטול ידיו ויברך המוציא תחלה על הפת דברכת המוציא חשובה ואח"כ יברך במ"מ על הלחמניות דאי מיירי בשאר תבשילין בלאו טעמא דברכת המוציא חשובה צריך לברך תחלה על הפת ולפטור ממילא את התבשיל דאי יברך תחלה על התבשיל נמצא גורם ברכה שא"צ ואסור [מ"א]:

(כט) שהדבר השני חשוב: כגון שהלחם משעורים והמזונות מחטים [אחרונים] וה"ה כל כה"ג שהדבר השני הוא חשוב בעצם יותר מהדבר הראשון:

(ל) או חביב עליו: ר"ל שבאמת אינו חשוב יותר מהראשון אך בעיניו הוא חביב יותר. ופשוט דה"ה אם הוא חביב וחשוב ביחד:

(לא) אם אינו רוצה: ואפילו רוצה לאכול משניהם אך שלא הביאו עדיין החביב לפניו א"צ להמתין:

(לב) ובלבד שיהא דעתו וכו': ואפילו היו שניהם לפניו בשעת ברכה בעינין שיתכוין לו בפירוש לפטור דאינו בדין שיפטור מי שאינו חשוב את החשוב דרך גררא אלא בכונה אבל אם בירך על החשוב פוטר את שאינו חשוב אפילו לא נתכוין בפירוש לפטרו כיון שהיה מונח לפניו על השלחן בשעת ברכה ואם הביאו לו אחר שכבר כלה המין הראשון צריך לחזור ולברך ואם הביאו לו אחר שבירך אבל עדיין לא כלה אכילתו יש דעות בפוסקים וספק ברכות להקל [כ"ז מבואר בסימן ר"ו עיי"ש באחרונים ובמ"ב סק"ב] ולכתחלה מבואר שם ברמ"א דיש ליזהר לכוין לפטור את אשר הביאו לו אח"כ:

(לג) עליו בברכתו: ואם היה מונח לפניו אתרוג וזית אף דאתרוג היה חביב עליו יותר קי"ל לעיל בס"א דמברך על הזית שהוא ממין שבעה ונפטר ממילא אף בסתמא האתרוג ואם הוא בירך על האתרוג בסתמא לא נפטר הזית [ב"י בשם רשב"א] ומ"מ לפי מה שהבאנו שם בבה"ל הרבה ראשונים דס"ל ג"כ כדעת הרמב"ם המובא שם בס"ב דחביב עדיף אף לגבי מין שבעה נהי דלכתחלה בודאי טוב לנהוג כדעה הראשונה שהיא סתמית ולברך על הזית מ"מ בדיעבד שבירך על החביב כדעת הרמב"ם וסייעתו לכאורה בודאי לא יחזור ויברך על הזית דלשיטתם היא ברכה לבטלה וכבר כתב שם הט"ז דמאן דעביד כרמב"ם ג"כ שפיר עביד. ויותר נ"ל דאפילו אם הוא מברך על הזית טוב שיכוין בהדיא לפטור גם האתרוג אחרי דהאתרוג חביב לו יותר ולדעת הרמב"ם וסייעתו אינו יוצא בזה ממילא על האתרוג וכן כל כה"ג היכא שיש דעות בפוסקים על איזה דבר יברך בתחלה יהיה זהיר בשעת ברכה לכוין לפטור שניהם דבלא"ה יש חשש דאוכל המין השני בלא ברכה:

סעיף ו

(לד) ואיהו לאו ממין שבעה: אע"ג דכוסמין מין חטין ושבולת שועל ושיפון מין שעורים מ"מ כיון דאין נזכרין בהדיא בקרא אין בהם חשיבות מין שבעה כ"כ כמו המפורשים בהדיא בקרא:

(לה) דעבדי מינייהו פת: וגם הם בכלל חטה ושעורה דקרא עכ"פ [דחטה ושעורה קודמין לגפן ותאנה ורמון] וכתב המ"א דדוקא הני דחשיב כאן אבל זיתים עם תבשיל של שבולת שועל זיתים קודמין משום דמוקדמין בקרא אבל כמה אחרונים חלקו ע"ז וכנ"ל בס"ק כ"ה ע"ש. ועתה נבוא לבאר סדר המעלות בקצרה. וכל המאוחר מחבירו הוא גרוע מחבירו. המוציא [אפילו מפת של שבולת שועל ושיפון]. במ"מ על מעשה קדרה דחטים. במ"מ על מעשה קדירה דשעורים. במ"מ על מעשה קדרה דשיבולת שועל ושיפון שהוא ג"כ מין שעורים [ובמ"מ דשעורים כיון דשעורה מפורש בקרא קודם להן ואפילו לכוסמין שהוא מין חטים הוא ג"כ קודם]. בפה"ג. זיתים. תמרים. וענבים. תאנה. ורמון. בפה"ע ופה"א. שהכל. ובכל אלו אין משגיחין על החביב כלל דמי שהוא מאוחר מחבירו אפילו הוא חביב יותר כגון שהיה חביב לו השהכל אפ"ה הפה"א קודם לו וכן בכל הנ"ל. בפה"ע ובפה"א אזלינן בתר החביב אפילו השני מין זי"ן. היו שניהם חביבין אזלינן בתר מין זי"ן. ואם אחד מהן מוקדם בפסוק כגון שכווסס קליות חטה דברכתו בפה"א ואוכל זית יקדים חטה דהוא קודם בקרא כ"כ המ"א והגר"א פליג ע"ז וכמו שכתבנו לעיל בסק"ז ע"ש. שניהם אינן מין זי"ן יש להקדים פה"ע אם שוים בחביבות הא לא"ה חביב קודם וכנ"ל. וכן שניהם פה"א או שניהם שהכל אזלינן בתר חביב. והנה מה נקרא חביב אן בני אשכנז נמשכין אחר הרא"ש וסייעתו שהוא המין הרגיל להיות חביב אצלו כמ"ש בס"א ואם שניהם חביבים אצלו אזלינן אחר איזה שחפץ עתה כמ"ש בס"ב לרמב"ם. ברכת אכילה ושתיה אפילו ברכת שהכל קודמת לברכת הריח: